בתי המשפט
ועדת האתיקה של השופטים

ב' אייר תשפ"ב
03 מאי 2022

לכבוד
גב' שרון בר דור
סמנכ"לית חטיבת השופטים והרשמים
הנהלת בתי המשפט
ירושלים

שלום רב,

הנדון: פניית השופטת מיכל אגמון-גונן

השופטת מיכל אגמון-גונן פנתה לוועדת האתיקה בשאלה. לפי האמור בפנייה, השופטת נתנה הסכמתה להרצות בכנס שמתקיים בפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל אביב וכותרתו "כנס לציון 50 שנה לאגודה לזכויות האזרח – מחשבות, תובנות ודילמות בקידום זכויות האדם". מתוכנית הכנס עולה כי הוא נערך בשיתוף עם האגודה לזכויות האזרח בישראל ומרכז מינרבה לזכויות האדם באוניברסיטת תל אביב. השופטת ציינה בפנייתה כי סברה שאין מניעה אתית למתן הרצאה במסגרת הכנס שכן מדובר בכנס משפטי בנושאים משפטיים, אשר נערך במוסד אקדמי מוכר שבו היא מלמדת מזה שנים רבות; וכי ידוע לה שנשיאי בית המשפט העליון בעבר הופיעו בכנסים של האגודה לזכויות האזרח. השופטת הוסיפה כי הרצאתה תעסוק ב"סוגיות חברתיות וצדק חברתי" באופן תיאורטי וכללי, ולא בכל נושא שנוי במחלוקת ציבורית או פוליטית.

לאחר פרסום תכנית הכנס פנה לנשיאת בית המשפט העליון גורם חיצוני, שטען כי יש לאסור את השתתפות השופטת בכנס של האגודה לזכויות האזרח משום שלטענתו האגודה היא גוף מזוהה פוליטית ומאחר שהאגודה לזכויות האזרח נוקטת ושותפה להליכים משפטיים רבים. בהתאם להנחיית נשיאת בית המשפט העליון ומנהל בתי המשפט, פנתה השופטת לוועדת האתיקה לקבל עמדתה אם תוכל להשתתף בכנס.

יוער כי הפניית השופטת לוועדת האתיקה פורסמה בציבור, וכפועל יוצא נשלחו לוועדת האתיקה פניות בנושא, לרבות פניית הגורם המתלונן ופניית האגודה לזכויות האזרח. הואיל וסעיף 16ב(ב) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984, וכלל 41(ב) לכללי אתיקה לשופטים, התשס"ז-2007, מסמיכים את ועדת האתיקה לתת חוות דעת בענייני אתיקה לפי פנייה של שופט או רשם בעניין הנוגע אליו, הוועדה לא נדרשה לפניות אלו (ראו, החלטות א/2/11, א/76/10, א/17/22). עוד יוער כי ככלל, בהתאם להוראות הדין

הנ"ל, ועדת האתיקה נותנת חוות דעת מקדימה, ואינה דנה בפניות שהופנו אליה לאחר ששופט נתן הסכמתו למתן הרצאה מסוימת. למרות זאת, בנסיבות הפנייה הנוכחית, מאחר שהשופטת הופנתה לוועדה על ידי מנהל בתי המשפט, והואיל וההרצאה טרם התקיימה, הוועדה ראתה לדון בפנייה לגופה ולפרסם החלטתה כאמור בסעיף 16ב(ד) (ראו, החלטות א/108/18, א/1/22).

הוועדה עיינה בפנייה. כלל 29 לכללי אתיקה לשופטים קובע כי: "שופט רשאי להרצות מדי פעם בפעם במסגרת גוף שאינו מסחרי, בלא צורך בהיתר לפי סעיף 11 לחוק-יסוד: השפיטה. בעשותו כן ינהג שופט במידת הזהירות הראויה המתחייבת ממעמדו, תוך שמירה על גישה מאוזנת והימנעות מנימה פולמוסית או מהבעת דעה בעניין שאינו משפטי בעיקרו והשנוי במחלוקת ציבורית". בהתאם לכלל זה נקבע, במספר רב של החלטות, כי אין מניעה ששופטים ירצו במסגרות שאינן מסחריות, כדוגמת מוסדות אקדמיים, כנסים של לשכת עורכי הדין, בתי ספר, מועדוני קשישים, מוסדות ללא כוונת רווח או מסגרות חברתיות. לצד האמור, נקבעו גם סייגים לאפשרות להרצות במסגרת גוף שאינו מסחרי. כך, למשל, נקבע כי ישנה מניעה להרצות במקרה שבו רווחים מהאירוע ייתרמו לגופים ולעמותות שונות; כאשר מדובר בכנס או יום עיון שגוף מסחרי נוטל חלק דומיננטי בארגונו; כאשר ההרצאה מיועדת לאנשים המופיעים בבתי המשפט כעדים מומחים; כאשר ההרצאה היא לפני קהל רחב הנדרש לשלם דמי כניסה שאינם סמליים; או כאשר מדובר בהשתתפות ביום עיון שמטרתו גיבוש מדיניות.

קטגוריה נוספת של מקרים שבהם נקבע כי עשוי להתעורר קושי במתן הרצאה על ידי שופט היא כאשר מדובר בכנס או השתלמות המאורגנים על ידי גוף שאינו מסחרי, אולם כזה המתדיין תדיר בבתי המשפט ויוזם הליכים משפטיים. במקרים כאלה נקבע לא אחת, כי מוטב להימנע מהשתתפות בכנס, יום עיון או אירוע אם קיימות נסיבות נוספות שעשויות לעורר קושי מבחינת מראית עין או חשש למניעות או פסלות (ראו, למשל, החלטה א/68/11, החלטה א/35/21). כך, למשל, בהחלטה א/56/16 בחנה ועדת האתיקה פנייה של שני שופטים שהוזמנו להשתתף בפאנל במסגרת כנס שנערך במוסד אקדמי, ומאורגן על ידי המוסד האקדמי בשיתוף עם עורכת דין ועם גורמים שמייצגים או מתדיינים בהליכים המתנהלים בבתי הדין ובבתי המשפט על ערכאותיהם השונות, לרבות בעניינים הנדונים בכנס. הוועדה קבעה כי בנסיבות אלה יש מניעה להשתתף בכנס. הוועדה ציינה כי אחד הפאנלים בכנס עוסק בהצעת חוק תלויה ועומדת, ומוטב שהשופטים יימנעו מליטול חלק בעיסוק בנושאים הקשורים בגיבוש מדיניות משפטית ספציפית או בנושאים העלולים להיות שנויים במחלוקת ציבורית, שלא במסגרת תפקידם השיפוטי. וראו גם החלטה א/110/16, בה נקבע כי יש מניעה לתת הרצאה לבכירי גוף ממשלתי אשר מרבה להתדיין לפני בית הדין והחלטותיו נבחנות על ידי בית הדין, כאשר מדובר בהרצאה מיוחדת ולא במסגרת של יום

עיון כללי; והחלטה א/121/16, בה נקבע כי יש מניעה להשתתף בפאנל שמארגנת רשות שהיא בעלת דין ובעלת סמכויות חקירה לגבי תיקים הנדונים בבתי משפט, לרבות לפני השופטת הפונה.

במקרים אחרים דנה ועדת האתיקה בהזמנת שופטים להרצות בכנסים וימי עיון שמאורגנים על ידי גוף שאינו מסחרי (כדוגמת מוסד אקדמי או לשכת עורכי הדין) בשיתוף עם גוף מסחרי (כדוגמת משרד עורכי דין) או עם גוף המרבה להתדיין בבתי המשפט. במקרים אלה בחנה הוועדה את מידת הדומיננטיות של כל אחד מן הגופים בארגון הכנס או יום העיון, במימונו, ובקביעת תכניו. ככל שניכרת דומיננטיות של הגוף המסחרי, הוועדה מצאה מניעה להשתתפות שופטים (ראו, למשל, החלטה א/42/15). ואילו במקרים בהם ניכר כי החלק של המוסד האקדמי היה דומיננטי יותר בארגון ובניהול יום העיון ביחס לחלקו של הגוף המסחרי, הוועדה התירה את השתתפות השופטים (ראו, למשל, החלטה א/97/18).

בחינת הפנייה הנוכחית על רקע האמור לעיל מעוררת היבטים לכאן ולכאן. מחד גיסא, האגודה לזכויות האזרח היא עמותה רשומה, וככזו, היא "גוף שאינו מסחרי", ונכללת בגדרו של כלל 29 לכללי האתיקה. בנוסף, הכנס שבו הוזמנה השופטת להרצות ייערך במוסד אקדמי, בארגונו נוטלים חלק גורמים מאוניברסיטת תל אביב (מרכז מינרבה לזכויות האדם והפקולטה למשפטים), ויומו השני כולל מושבים בסוגיות משפטיות, לרבות המושב שהשופטת הוזמנה לפתוח אשר עוסק בסוגיות חברתיות וצדק חברתי. מאידך גיסא, האגודה לזכויות האזרח היא גוף אשר מגיש הליכים רבים לבתי המשפט, דבר המחייב, כאמור, זהירות. בנוסף, אין מדובר בכנס משפטי בלבד אלא בכנס לציון 50 שנות פעילות האגודה לזכויות האזרח, אשר יומו הראשון מוקדש לפעילות האגודה לאורך השנים ולא לנושאים משפטיים, והמושבים בו העוסקים ב"דור הראשונים", ב"ציוני דרך והישגים בפעילות האגודה – השלכות ומשמעויות" וכן ב"דילמות וצמתים מהותיים בפעילות האגודה".

השאלה הנשאלת, אפוא, היא האם משקלו של ההיבט האקדמי – הבא לידי ביטוי במעורבות של המוסד האקדמי, שהוא גם האכסניה שבה יתקיים הכנס, ובחלק מתכני הכנס – גובר על משקלם של השיקולים הנוגעים לכך שמדובר בכנס שנערך לציון 50 שנים לפועלו של ארגון שהוא בעל דין היוזם הליכים רבים בבתי המשפט, באותם נושאים שבהם הכנס עוסק.

לאחר שקילת השיקולים השונים, ולא בלי התלבטות, עמדת הוועדה היא כי בנסיבות הייחודיות של הפנייה הנוכחית, ובמשקלם המצטבר של השיקולים, הנוגעים הן לכך שמדובר בכנס שמאורגן על ידי בעל דין והן לכך שהכנס נערך לציון פועלו של בעל הדין וחלק ניכר ממנו עוסק בפעילותו של בעל הדין ולא בסוגיות משפטיות כלליות, הכף נוטה לכך שמוטב להימנע ממתן ההרצאה.

בשולי הדברים רואה הוועדה להתייחס לשני עניינים שעלו מן הפנייה והמסמכים שצורפו לה. ראשית, עצם העובדה שעמותה או ארגון עוסקים בייזום הליכים בבתי המשפט, גם אם בעניינים השנויים במחלוקת, אינו הופך אותם בהכרח לגופים פוליטיים, כאמור בכלל 17 לכללי האתיקה. ואכן, לאורך השנים מצאה הוועדה כי אין מניעה להרצות במסגרות הקשורות לגופים שאינם מסחריים אשר מקדמים תפיסות עולם שונות ומגוונות (ראו, למשל, החלטות א/39/06, א/71/15, א/125/16, א/57/20, א/89/20, א/15/22). שנית, בפנייה צוין כי נשיאי בית המשפט העליון השתתפו בעבר בכנס של האגודה לזכויות האזרח. טיבו המדויק של כנס זה לא הובא לפני הוועדה ועל כן לא ניתן לגזור גזירה שווה לעניין הנוכחי. כאמור לעיל, החלטה זו מבוססת על הנסיבות הייחודיות של הכנס הנוכחי ועל ההיבטים הרלוונטיים לפנייה הנוכחית, כפי שהובאו לעיל.

עוזי פוגלמן שופט בית המשפט העליון יו"ר הוועדה	רמי חיימוביץ שופט בית משפט המחוזי חבר הוועדה	קרן אזולאי שופטת בית משפט השלום חברת הוועדה